

**JINOYAT PROTSESSI ISHTIROKCHILARINING
PROTSESSUAL CHIQIMLARINI QOPLASHGA OID
AYRIM MULOHAZALAR**

Kayrbaev Maksim Amanbay uli

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20698396>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada jinoyat protsessi ishtirokchilariga (jabrlanuvchi, guvoh, ekspert, mutaxassis, tarjimon va xolislar) to'lanishi lozim bo'lgan protsessual chiqimlarni qoplashning huquqiy asoslari, amaliyotdagi mavjud muammolar va ularni raqamlashtirish orqali hal etish yo'llari kompleks tahlil qilingan. Ishtirokchilarning yo'l kira, ijarada turish va ishdan ajralgan vaqti uchun yo'qotilgan ish haqini undirishdagi byurokratik to'siqlar hamda ularni bartaraf etish mexanizmlari ilmiy asoslangan. Ushbu jarayonni "Elektron jinoyat ishi" tizimiga integratsiya qilish hamda Germaniya (JVEG qonuni), AQSh va Estoniya davlatlarining ilg'or tajribalari qiyosiy o'rganilib, O'zbekiston jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirish yuzasidan aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: jinoyat protsessi, protsessual chiqimlar, guvoh, jabrlanuvchi, yo'qotilgan ish haqi, elektron jinoyat ishi, byurokratiya, xorij tajribasi, odil sudlov.

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ правовых основ возмещения процессуальных издержек участникам уголовного процесса (потерпевшим, свидетелям, экспертам, специалистам, переводчикам и понятым), существующих проблем в практике и путей их решения посредством цифровизации. Научно обоснованы бюрократические препятствия при взыскании расходов на проезд, проживание и компенсации утраченного заработка за время отрыва от работы, а также механизмы их устранения. Изучен передовой зарубежный опыт интеграции данного процесса в систему «Электронное

Contact: 99 826 99 56

уголовное дело», а также практика Германии (закон JVEG), США и Эстонии, разработаны конкретные научно-практические предложения по совершенствованию уголовно-процессуального законодательства Узбекистана.

Ключевые слова: уголовный процесс, процессуальные издержки, свидетель, потерпевший, утраченный заработок, электронное уголовное дело, бюрократия, зарубежный опыт, правосудие.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the legal basis for the reimbursement of procedural costs to participants in criminal proceedings (victims, witnesses, experts, specialists, translators, and attesting witnesses), existing practical problems, and ways to solve them through digitalization. The bureaucratic obstacles in recovering travel, accommodation expenses, and lost wages for the time spent away from work, as well as mechanisms for their elimination, are scientifically substantiated. The integration of this process into the "E-Criminal Case" system, as well as the advanced foreign experience of Germany (JVEG law), the USA, and Estonia, were comparatively studied, and specific scientific and practical proposals were developed for improving the criminal procedural legislation of Uzbekistan.

Keywords: criminal process, procedural costs, witness, victim, lost wages, e-criminal case, bureaucracy, foreign experience, justice.

Odil sudlovni amalga oshirish va jinoyatlarni tez hamda to'la fosh etish jarayoni bevosita jinoyat protsessi ishtirokchilarining (jabrlanuvchi, guvoh, ekspert, xolis va boshqalar) tergov va sud organlariga o'z vaqtida kelishi hamda faol ishtirok etishiga bog'liq. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining (JPK) 318-moddasiga muvofiq, ushbu shaxslarning surishtiruvchi, tergovchi, prokuror yoki sud huzuriga kelib-ketishi, yashash xarajatlari hamda odatiy mashg'ulotlaridan chalg'iganligi oqibatida yo'qotgan ish haqi davlat tomonidan yoxud sudlanuvchi hisobidan qoplab berilishi kafolatlangan.

Biroq, qonunchilikda bu kafolatlar belgilangan bo'lsa-da, amaliyotda guvohlar va jabrlanuvchilar o'zlarining sarflagan xarajatlarini undirib olishda qator byurokratik to'siqlarga duch kelmoqdalar. Fuqaroning tergovga kelishi uning fuqarolik burchi hisoblansa-da, davlat uning bu jarayonda moliyaviy zarar ko'rmasligini ta'minlashi shart. Aks holda, fuqarolarda huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan hamkorlik qilishga nisbatan istaksizlik va ishonchsizlik paydo bo'ladi.

Protsessual chiqimlarni qoplash mexanizmini tahlil qilar ekanmiz, asosan qog'ozbozlik va noaniqliklarga asoslangan quyidagi muammolarni ko'rsatib o'tishimiz mumkin:

- **Hujjatlarni tasdiqlashning murakkabligi:** Guvoh o'zining yo'l kira yoki mehmonxona xarajatlarini qoplatishi uchun albatta chipta (bilet) va kvitansiyalar taqdim etishi shart. Hozirgi kunda aksariyat fuqarolar norasmiy taksilardan foydalanadi, ularda esa hech qanday chipta bo'lmaydi. Natijada huquqiy jihatdan haq bo'lgan fuqaro amalda pulini qaytarib ololmaydi.
- **Norasmiy ishlovchilarning yo'qotilgan daromadini hisoblash:** Davlat korxonasida ishlaydigan shaxs tergovga chaqirilganda, uning o'rtacha ish haqi saqlanib qoladi. Ammo yakka tartibdagi tadbirkorlar, mardikorlar yoki norasmiy sektorda band bo'lgan shaxslarning bir kunlik yo'qotgan daromadi qanday mezonlar asosida qoplanishi qonunchilikda aniq ochib berilmagan.
- **To'lov muddatlarining cho'zilishi:** Tergovchi xarajatlarni to'lash haqida qaror chiqargan taqdirda ham, Moliya bo'limlari orqali fuqaroning hisob raqamiga pul tushishi bir necha oylar davom etib ketadi. Bu esa to'lovning rag'batlantiruvchi va kompensatsion xususiyatini yo'qqa chiqaradi.

Davlat rahbari tomonidan huquqni muhofaza qilish tizimini to'liq raqamlashtirish bo'yicha qo'yilgan vazifalar doirasida protsessual chiqimlarni qoplash tizimini ham "E-Jinoyat ishi" dasturiga integratsiya qilish eng to'g'ri yechimdir.

Jarayonni quyidagicha raqamlashtirish taklif etiladi:

Contact: 99 826 99 56

1. Guvoh yoki jabrlanuvchi tergovga chaqirilganda, tizim uning Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali (YIDXP) dagi profiliga **elektron chaqiruv qog'oz**i bilan birga uning manzili va tergov joyi o'rtasidagi masofani geolokatsiya orqali avtomatik hisoblaydi.

2. Fuqaro tergovda qatnashib bo'lgach, tergovchi tizimda "Ishtirok etdi" tugmasini bosadi va geolokatsiyaga asoslangan transport xarajatlari (avtomatik belgilangan tarif bo'yicha) qog'oz chipta talab qilinmasdan, to'g'ridan-to'g'ri fuqaroning bank kartasiga o'tkazib beriladi.

Rivojlangan davlatlarda odil sudlov ishtirokchilarini moliyaviy himoya qilish tizimi yuksak darajada avtomatlashtirilgan:

- **Germaniya (JVEG qonuni):** Germaniyada Odil sudlov tizimi ishtirokchilari mehnatiga haq to'lash va kompensatsiya qilish to'g'risidagi maxsus qonun (JVEG) mavjud. Unga ko'ra, guvohlarga yo'l xarajatlaridan tashqari, agar ular ishsiz yoki norasmiy ishlovchi bo'lsa ham, ularning ishtirok etgan har bir soati uchun qat'iy belgilangan minimal stavkada (masalan, soatiga 4 evro) "vaqtni yo'qotganlik uchun" kompensatsiya to'lanadi.

- **Amerika Qo'shma Shtatlari (AQSh):** AQSh jinoyat protsessida "Witness fee" (Guvoh yig'imi) tizimi qo'llaniladi. Federal sudlarda ishtirok etgan har bir guvohga kunlik qat'iy belgilangan summa (taxminan 40 dollar) va avtomobilda kelgani uchun har bir milya masofaga ma'lum tsent miqdorida yo'l haqi hech qanday ortiqcha byurokratiyasiz, guvoh sud binosidan chiqishidan oldin uning maxsus prepaid (oldindan to'langan) kartasiga tushirib beriladi.

- **Estoniya:** Elektron hukumati eng rivojlangan bu davlatda "E-File" (Elektron ish) tizimi ishlaydi. Sud yoki politsiyaga kelgan fuqaroning barcha xarajatlari qog'ozsiz, elektron ID-kartasi orqali qayd etiladi va soliq departamenti ma'lumotlar bazasi orqali uning o'rtacha soatlik ish haqi hisoblanib, kompensatsiya 24 soat ichida to'lab beriladi.

O'zbekiston Respublikasida jinoyat protsessi ishtirokchilarining huquqlarini amalda ta'minlash va protsessual chiqimlarni qoplash mexanizmini takomillashtirish maqsadida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 318-moddasiga norasmiy tarmoqda ishlovchi yoki ishsiz shaxslar tergov yoki sudga jalb qilinganda, ularga eng kam oylik ish haqining muayyan foizi miqdorida **"vaqtni yo'qotganlik uchun minimal kompensatsiya"** to'lash tartibini kiritish.

Ikkinchidan, IIV, Prokuratura va Sud organlari yagona moliya tizimida ishlovchi **"Protsessual chiqimlarni qoplash elektron jamg'armasi"** ni tashkil etish va to'lovlarni byurokratik qog'ozbozliksiz, "E-Jinoyat ishi" tizimi orqali bevosita fuqaroning bank plastik kartasiga uch ish kuni ichida o'tkazib berish amaliyotini joriy etish.

Uchinchidan, Yo'l kira xarajatlarini isbotlash uchun faqatgina chipta talab qilish amaliyotidan voz kechib, shaxsning yashash manzili va tergov organining joylashuvi o'rtasidagi masofani elektron tizimlar (geolokatsiya) orqali hisoblash va transport vazirligi tomonidan tasdiqlangan o'rtacha kilometr tarifi asosida avtomatik to'lab berish mexanizmini huquqiy mustahkamlash.

Xulosa qilib aytganda, jinoyat protsessi ishtirokchilarining huquq va qonuniy manfaatlarini nafaqat protsessual, balki moddiy jihatdan ham ta'minlash – fuqarolarning davlatga va huquqni muhofaza qiluvchi organlarga bo'lgan ishonchini oshiradi. Odil sudlovni amalga oshirishda fuqarolar faol va xotirjam yordam berishi uchun ularning har bir daqiqasi va sarflagan mablag'i davlat kafolati ostida tezkorlik bilan qoplanishi shart.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2023.

2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – Elektron resurs: <https://lex.uz>.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Jinoyat ishi bo‘yicha ishtirok etishga jalb qilinadigan shaxslarga qilinadigan xarajatlarni to‘lash tartibi to‘g‘risida"gi qarorlari.
4. Xudoyberdiyev A.A. "Ma'muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo'llash amaliyoti". O'quv qo'llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
5. Inog‘omjonova Z.F., To‘laganova G.Z. "Jinoyat-protsessual huquqi". Darslik. – Toshkent: TDYU, 2021.
6. Justizvergütungs- und -entschädigungsgesetz (JVEG) – German Law on the Remuneration and Compensation of Witnesses and Experts.
7. United States Code, Title 28, § 1821 – Per diem and mileage generally; subpoenaed witnesses.
8. Meleshevich, A. "Digitalization of the Criminal Process: Experiences from Estonia". European Journal of Criminology, 2020.

